

Nr 1.

Ankom till Riksdagens kansli den 24 februari 1912 kl. 4 e. m.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 1 rörande herr Kronlunds motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder i syfte att bereda indelt manskap bättre möjlighet att efter afsked ur krigstjänsten såsom egna hem förvärfva innehafda soldattorp.

Uti en inom Andra kammaren väckt motion, nr 64, har herr *Kronlund* hemställt, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om att Kungl. Maj:t täcktes fortast möjligt vidtaga erforderliga åtgärder för att tillmötesgå och underlätta det afgående indelta manskapets sträfvan att efter afsked ur krigstjänsten förvärfva deras innehafvande soldattorp såsom eget hem.

Till stöd för denna framställning har motionären anført följande:

Frågan om soldattorpens bibehållande såsom själfständiga jordbrukslägenheter är en egnahemsfråga af allra största vikt. Soldatboställes innehafvare hafva ofta å torpen nedlagt större delen af sitt lifs arbete. Dessa boställen rymma de hem, som gifvit deras barn hägn och hemkänsla; och gifvet är att dessa boställen för deras innehafvare bjuda allt det, som ett hem om också det torftigaste innebär af skydd och trygghet.

Motionen.

Med nya härordningens genomförande slopades indelningsverket och numera har skyldigheten för rust- och rotehållare att rekrytera vakantblifna nummer från och med 1902 upphört. De indelta soldaterna äro sålunda ställda på afskrifning och tidpunkten för deras försvinnande är ej långt aflägsen. Med soldatens afskedstagande upphör äfven hans rätt att

Bihang till Riksdagens protokoll 1912. 13 saml. 4 afd. 1 häft. (Nr 1.) 1

besitta soldattorpet såvida icke han i vanlig civilrättslig ordning kan träffa aftal med vederbörande rust- och rotehållare.

Frågan om soldatboställets öde har sålunda i och med nya härordningsförslagets antagande blifvit aktuell och äfven tilldragit sig synnerlig uppmärksamhet inom representationen äfvensom från Kungl. Maj:ts sida.

Vid 1903 års riksdag föreslogs af enskild motionär att två miljoner kronor skulle beviljas för soldattorpens inlösning åt deras innehafvare. Vid 1904 års riksdag föreslog herr A. Hedin en utredning rörande de viktigaste sakförhållanden, hvarom kännedom erfordrades för bedömande af möjligheten och önskvärdheten af att genom statens åtgärd det indelta manskapet sattes i stånd att vid afgang ur krigstjänsten tillösa sig innehafda torp. I denna motion framhöll herr Hedin, hurusom en stor talrik klass af små jordbrukare i Norrland blifvit hemlösa på grund af statsmakternas försumlighet, och att det därför vore angeläget tillse att så icke skedde i frågan om de indelta soldaterna.

Vid 1907 års riksdag väcktes förslag om åtgärders vidtagande för underlättande af förvärfvandet af dylika torp åt dess innehafvare.

Dessutom har vid åtskilliga riksdagar under de senare åren väckts förslag om utredning rörande äganderätten till soldattorpen.

Vid såväl 1904 som 1907 års riksdagar åstadkom man inom vederbörande utskott vid frågans behandling en ingående, intressant undersökning såväl om antalet soldattorp och deras innehafvare som om soldattorpens natur, värde och beskaffenhet, äganderättsförhållanden och dylikt. Af dessa utredningar framgår, att rust- och rotehållarne i allmänhet äro att anse såsom ägare till soldattorpen och berättigade att vid soldatens afgang återfå torpet, att allra största delen af torpen voro verkliga jordbrukslägenheter, att större delen af torpen voro anlagda å hemman under enskild äganderätt, men en del torp å hemman under stadgad åborätt eller af fideikommissnatur eller också upptagna å boställen eller å krono-, härads- och sockenallmänningar, att i fråga om äganderätten till torpen olika förhållanden existerade, så att t. ex. i fråga om somliga torp roten eller rusthållet i sin helhet ägde åbyggnaderna, att vissa hemman däremot ägde jorden till bostället.

År 1881 funnos tjugutusenfemhundra sextiofyra rusthåll och rotar, hvilka ägde sjuttontusenfyrahundra femtio sju torp med åkerjord samt tretusen etthundra sju torp utan åkerjord eller med endast kåltäppa. Motsvarande uppgifter saknas för båtmanshållet, men voro vid slutet af 1860-talet vid detta af femtusensexhundra åttio rusthåll och rotar fyratusensjuhundra-

fjorton försedda med torp. Sammanlagda antalet knektetorp skulle sålunda utgjort tjugufemtusentvåhundra sjuttioåtta; enligt en uppgift från 1892 fanns sammanlagdt öfver tjuguetusen knektetorp, och enligt vid 1904 års riksdag lämnade uppgifter beräknades torpen då till ett antal af omkring tolfusen. För närvarande uppgå de till ett antal af något öfver tvåtusen stycken.

Den sålunda lämnade utredningen visar, att soldattorpen under senare tider i hög grad minskats. En del af torpen torde nog hafva vid innehafvarens afgang ur krigstjänsten förvärfvats af dessa från rust- och rotehållarne, men andra åter och otvifvelaktigt de flesta hafva återfallit till rot- och rustehållarne, hvarigenom sålunda månget gammalt hem försvunnit. Enligt från landtförsvarsdepartementet hämtade uppgifter uppgå antalet torp å vakanta rotar, som innehafvas af f. d. indelta soldater, till allenast omkring 1,550 st.

Orsakerna därtill äro nog hufvudsakligen att söka uti svårigheterna att åstadkomma uppgörelse mellan vederbörande intressenter om soldattorpen, de många stötestenar, hinder och kostnader, som möta soldatboställets innehafvare att kunna vinna rättskraft åt dylika uppgörelser, oerfarenheten från de indelta soldaternas sida i fråga om de laga formerna härför m. m. Ensamt inom Skaraborgs län funnos år 1904 öfver tvåtusen soldattorp, däraf numera torde finnas endast bortåt tvåhundraåttio som innehafvas af indelt manskap och etthundranitton af f. d. indelta, något som torde visa i huru få fall de indelta kunnat bibehållas vid sina torp efter afskedet.

De allra flesta af dylika torp, hvilka genom köp öfvergått i torpinnehafvarens händer, och om hvilka jag äger någon kännedom, hafva erbjudit många svårigheter för lagfarts erhållande, beroende dels på svårigheten att afgöra boställets kamerala natur och dels därpå att rotehållarnes antal varit ofta ganska stort och ibland delvis bestått af sterbhus, svårigheten att anskaffa åtkomsthandlingar m. m.

Många soldattorp hafva undergått laga klyfning och sålunda delats mellan rotehållarne. Behållningen af dylika skiften torde ibland knappast hafva motsvarat kostnaderna för dessa, med hänsyn till de små obetydliga jordbitar de särskilda delägarne bekommit vid skiftet.

Flere åtgärder hafva under senare åren vidtagits för att möjliggöra och för torpinnehafvarne underlätta förvärfvet af soldattorpen. Sålunda hafva bestämmelserna angående statens egnahemslånefond gifvits en affattning, som för de indelta soldaterna gör det möjligt att från denna fond erhålla lån för förvärf af soldatboställen.

Slutligen har på Riksdagens initiativ förändrade bestämmelser införts i lagen beträffande samäganderätt samt i lagfarts- och inteckningslagarna åsyftande lättnader i fråga om befrielse för stamhemmanens intecknade gäld samt för försäljning af soldatboställena. Enligt nuvarande lydelsen af lagen om samäganderätt kan en försäljning af ett soldattorp komma till stånd äfven om icke alla delägare i torpet därtill gifva sitt samtycke. Äfven denna reform blir rätt illusorisk, då intet hinder finnes för en delägare i torpet att begära laga delning å detsamma för att få sin andel i torpet utbruten, hvarigenom i de flesta fall den indelta soldatens förvärf af torpet skulle bli af ringa värde.

Såväl hänsynen till den gamla indelta soldatens lifsintresse att kunna få bibehållas vid sitt torp, hvilket utgör en god del af hans lifsverk, som äfven statens intresse af att bevara de gamla upparbetade egna-hemmen, hvilka ju soldattorpen äro, kräfver, enligt mitt förmenande, att staten träder hjälpande emellan för att nå detta mål.

I betraktande af huru snabbt antalet af det indelta manskapet minskas och soldattorpen i sammanhang därmed indragas är stor skyndsamhet af nöden. Staten synes mig därför böra uppdraga åt sakkunniga personer att fortast möjligt utreda antalet af indelta soldater, som vid afskedet vore villiga att förvärfva sina soldattorp, dessa torps kamerala natur, huruvida, därest torpen tillhörde enskilda, dessa vore villiga att på den fria öfverenskommelsens väg öfverlåta torpen och de närmare villkoren därför, samt i så fall tillika föranstalta om köpeafhandlingars upprättande, om egna-hemslåns anskaffande, därest sådant vore nödigt, vidtagande af öfriga erforderliga laga åtgärder för soldattorpens lagfarande m. m.

Därest godvillig öfverenskommelse mellan soldaterna samt rust- och rotehållarne icke kan träffas, torde böra tagas i öfvervägande, huruvida soldattorpen icke i detta fall böra göras till föremål för ett särskildt expropriationsförfarande.

En sådan utväg, som antagligen endast i undantagsfall behöfde tillgripas, påminner i viss mån om huru man vid 1907 års riksdag löste den viktiga frågan om soldattorpens frigörelse från ansvaret för stamhemmanens inteckningar. I dylikt syfte tillgrep man den enkla men rätt radikala åtgärden att genom en generell lagstiftningsåtgärd förklara soldattorpen under vissa villkor fria från dylika inteckningar.

I fråga om de soldattorp, som äro belägna å boställsjord, å hemman under stadgad åborätt, eller af fideikommissrätt eller å krono-, härads- eller sockenallmänningar, torde från statens sida vara erforderliga åtgärder af

olika slag, beroende exempelvis hvad boställena beträffa på dess olika egenkap af krono- eller ecklesiastika boställen m. m.; hvad beträffar soldattorp å krono-, härads- eller sockenallmänningar på de olika sätt och villkor hvarunder dessa allmänningar tillkommo m. m. Utan att närmare ingå på hvilka åtgärder, som äro erforderliga för olika fall, och, som endast vid en ingående pröfning af frågan i hela dess vidd kunna angifvas, torde man dock kunna påstå att densamma kräfver såväl administrativa som lagstiftningsåtgärder.

Det kan ju måhända invändas, att saken är för obetydlig för att igångsätta en dylik stor apparat, men om man anser att ett tillmötesgående af det afgående indelta manskapets önskemål är öfverensstämmande med bilighet och rättvisa och på samma gång tillgodoser ett verkligt statsintresse, får en dylik invändning ej tillmätas någon afgörande betydelse.

Såsom motionären framhållit, har frågan om beredande af möjlighet för indelt manskap att efter afsked ur krigstjänsten förvärfva de förutvarande soldattorpen som egna hem vid upprepade tillfällen varit föremål för Riksdagens uppmärksamhet. Af särskildt stor betydelse för frågans bedömande äro de utlåtanden, som afgåfvos af Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott år 1904 och af lagutskottet år 1907.

*Utskottets
yttrande.*

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott vid 1904 års riksdag hade från Konungens befallningshafvande i samtliga län erhållit uppgifter om antalet då befintliga, af indelt manskap innehafda ryttare-, soldat- och båtsmanstorp samt om dessas ungefärliga värde m. m. Inalles funnos vid denna tidpunkt ungefär 12,000 dylika torp till ett beräknadt värde af omkring 17 miljoner kronor, d. v. s. i medeltal cirka 1,400 kronor pr torp. Härvid bör emellertid anmärkas, att i detta värde äfven ingått byggnaderna å torpet, hvilka vid ett stort antal torp synas hafva det största värdet. Ser man på de lämnade uppgifterna beträffande värdet, finner man, att detta växlat betydligt, från 25 till 14,000 kronor, och äro de fall, där torpens värde öfverstiger 3 å 4,000 kronor, ej så få. Ofta ligger anledningen till ett sådant högre värde hos ett torp däri, att skogsmark för detsamma utbrutits vid skifte eller att torpet har sådan belägenhet, att det fått användning som tomtplats. Åtskilliga länsstyrelser hade i sina utlåtanden jämväl framhållit att, ehuru äganderätten till soldattorpen tillkommer rotehållarne, synnerligen invecklade förhållanden ej sällan förekomma, då nämligen byggnaderna och jorden understundom ägas af olika personer.

Till lagutskottets utlåtande vid 1907 års riksdag angående ryttare-, soldat- och båtsmanstorps befriande i vissa fall från ansvar för in-teckningar i stamhemman m. m. är fogad en af dåvarande kammarrådet G. Thulin utarbetad redogörelse för knektetorpens kamerala natur och därmed sammanhörande frågor. Häri framhålles bland annat följande:

Bestämmelserna angående knektetorpen äro hufvudsakligast att söka i de kontrakt, som från början ingåtts för de särskilda regementena och kårerna med de i dessa kontrakt sedermera gjorda ändringar och tillägg, och utvisa ifrågavarande bestämmelser, att, ehuru knektetorpen i det hela hafva ett gemensamt ursprung, dock ej obetydliga skiljaktigheter förekomma såväl mellan som inom de särskilda regementena och kårerna.

Principiellt var det en skyldighet för rust- eller rotehållarne att gemensamt bereda soldaten, ryttaren eller båtsmannen torp, där sådant vid ett rusthåll eller en rote ifrågakom. Vid rotehållet var det emellertid, med undantag för några orter, såsom Dalarne och större delen af Norrland, regeln, att ett af rotehemmanen vid indelningen eller sedermera utsetts till stamrote, hvars innehafvare såsom roteman skulle ansvara för hela rotelagets gemensamma skyldigheter enligt kontraktet och jämväl hade att af sina ägor upplåta jord till torpet för soldaten eller båtsmannen. Med undantag för Västergötland, där afseende vid själfva roteindelningen fästats å denna stamrotes skyldighet, var denna berättigad att af de öfriga hemmanen i roten (strö- eller hjälprotarna) uppbära s. k. planpenningar, om hvilkas belopp och sättet för deras bestämmande särskilda bestämmelser meddelats. Där för soldattorp till visst hemman i roten utgå planpenningar, är detta sålunda ett kännemärke på, att torpet tagits från stamhemmanets mark, men kan detta hafva skett, äfven där sådana planpenningar ej utgå. Många fall förekomma emellertid, där, äfven om visst hemman utsetts till stamrote, torpet ej anlagts på dess mark, utan på mark, som tillhört stam- och strörotarna gemensamt eller ströroten ensamt.

Hufvudregeln var, att för knektetorpet ej finge tagas i anspråk stamhemmanets eller rust- och rotehållets åker och äng, utan att det skulle uppröjas å utmarken. Föreskrifter meddelades också i syfte att möjliggöra upptagande af sådana torp, äfven där den utmark, som tillhörde rusthållet eller roten var samfälld med andra hemman. Ett stort antal torp hafva säkerligen upptagits på oskift mark, och torde frågan, om för sådana fall torpets jord vid dess nedläggning skall anses tillhöra stamroten eller hela roten eller, såsom ofta är fallet, andra hemman, böra bedömas efter det sätt, hvarpå torpet behandlats vid senare skiften.

Åtskilliga fall förekomma emellertid, där knektetorpen upptagits å krono-, härads- eller sockenallmänningar. Begreppet kronoallmänning synes enligt den vid indelningsverkets införande gängse terminologien inbegripa ej endast kronoparker och dylikt, utan äfven och företrädesvis socken-, härads- och landsallmänningar. Då sockenallmänningarna delats mellan socknens hemman utan att dessa därvid påförts särskild ränta, synes gifvet, att å dylika allmänningar upptagna, ej skattelagda knektetorp, i likhet med torp å oskift byamark, böra anses såsom en tillhörighet till vederbörande hemman inom socknen. Där ett oskattlagdt knektetorp upptagits å lands- eller häradsallmänning eller därmed jämförlig kronoallmänning, som mot spannmålsränta skulle upplåtas till vederbörande intressenters disposition, torde torpet däremot, där det ej inräknats vid bestämmande af denna ränta, i regel icke kunna anses ingå i vederbörande hemmans skattetal, utan i likhet med skattlagda soldattorp få anses såsom en särskild lägenhet, som ej påförts ränta och tionde på grund af de om soldattorp meddelade särskilda bestämmelser. Vederbörande torde därför i många fall vara berättigade att, därest ansökning därom göres, få dylikt torp upptaget i jordeboken såsom särskild lägenhet, och får det bero på sättet för torpets tillkomst m. m., om besittningsrätten till detsamma, sedan indelningsverket upphört, bör tillkomma stamroten eller rusthållet eller roten i dess helhet, eller om torpets mark möjligen bör återfalla till allmänningen med eller utan ersättning för den verkställda odlingen. Hvad sålunda anförts gäller i tillämpliga delar äfven om de å kronoparker och därmed jämförliga skogar upptagna, ej skattlagda knektetorpen, och kan det vid dessa ifrågasättas, om icke, sedan indelningsverket upphört, desamma möjligen böra återfalla till kronan med eller utan ersättning för odlingskostnaden. Hvad beträffar de skattlagda knektetorpen, hafva desamma i en del fall upptagits på förteckningarna öfver till skatte försäljningsbara hemman och lägenheter, och hafva åtskilliga af desamma jämväl skattesålt. I andra fall åter hafva de betraktats såsom boställen och på grund däraf uteslutits från berörda förteckningar. Där de skattlagda knektetorpen ej skattesålt, upptagas desamma i jordeboken bland kronoegendomar under enskild disposition. De flesta af de å allmänning upptagna knektetorpen torde få anses vara af den natur, att de, sedan vederbörande rusthåll eller rotar upphört att effektivt utgöra rustnings- eller roteringsbesväret, kunna blifva föremål för skatteköp.

Af de ursprungliga till ett antal af 25,270 beräknade knektetorpen äro flertalet anlagda å hemman under enskild äganderätt eller stadgad åbo-

rätt, men förekomma dock ej så få fall, där torpen helt eller delvis äro belägna å boställen eller egendomar, som ej innehafvas under enskild äganderätt eller stadgad åborätt. Åtskilliga torp ligga å egendomar af fideikommissnatur.

Med undantag för det fåtal å allmänningar upptagna ryttare-, soldat- och båtsmanstorp, som blifvit skattlagda, hafva knektetorpen ej införts i jordeböckerna som särskilda lägenheter. I en del län hafva dock anteckningar införts om soldat- och båtsmanstorpen med anledning af jordeboksmetodens föreskrift, att vid roteradt hemman skall antecknas, huruvida det är stam med knektetorp på ägora eller endast strö-, ut- eller hjälprote.

Vid anläggningen af knektetorp upprättades i allmänhet ej öfver desamma, äfven om vid bestämmande af platsen för torpen offentlig myndighet medverkat, laga vitsord ägande kartor, och hafva gränserna för torpen väl merendels ej heller sedermera vederbörligen faststälts, där de upptagits å enstaka hemmans ägor, som ej undergått skifte, men hafva dock i många fall af olika anledningar öfver dylika torp arealafmätningar af landtmätare verkstälts med eller utan fastställda rägångsutstakningar, och där det hemman, hvarå torpet anlagts, ingått i skifte med andra hemman, har torpet i allmänhet i samband därmed fått gränserna fastställda. I många fall har dock torpet, där det behållits orubbadt, vid skiftet helt förbigåtts.

Vid bedömande af frågan om äganderätten till torpen får man skilja mellan:

- 1) åbyggnaderna,
- 2) själfva marken och
- 3) den verkställda uppodlingen.

Hvad *åbyggnaderna* beträffar, tillhöra de i regel rusthållet eller roten i dess helhet, och har, där ej särskilda förhållanden föreligga, hvarje rust- eller rotehållare del i desamma efter hans andel i rusthållet eller roten, äfven om marken till knektetorpet tillsläppts allenast af stamroten.

Där ej undantagsvis fråga kan uppstå, att *torpets mark* skall återläggas till vederbörande allmänning, utgör den en rusthålls- eller roteintressenternas tillhörighet. Där emellertid allenast visst i rotehållet ingående hemman, den s. k. stamroten, tillsläppt marken, återgår densamma gifvetvis endast till denna. I många fall har väl, äfven där visst hemman utsetts till stamrote, torpet, särskildt där det upptagits på gemensam mark, upplåtits på sådant sätt, att jämväl öfriga roteintressenter däri hafva del, men torde man dock få gå ut ifrån, att, där ett hemman utsetts till stamrote, bevisningsskyldigheten åligger den, som vill påstå, att torpet upp-

låtits äfven från andra hemman. Torpets läge kan därvid ej alltid lämna vägledning, då vid skifte ofta ett å stamrotens ursprungligen upptaget torp blifvit förlagdt på något afsides från densamma beläget område.

Hvad rätten till *den verkställda odlingen* eller ersättningen för densamma angår, synes man hafva gått ut ifrån, att den, där torpet återgår till rust- eller rotehållarnes disposition, städse skall åtfölja jorden. Detta är väl i allmänhet fallet, men synes det dock tveksamt, om denna regel kan anses äga allmän giltighet. Planpenningarna utgöra närmast ersättning för den upplåtne marken i dess ouppodlade skick. I flera kontrakt angifves äfven tydligt, att jorden skall uppodlas af rotehållarne gemensamt. Fråga kan därför i vissa fall uppstå, om icke, vid jordens återlämnande till stamrotens, öfriga rotehållare kunna vara berättigade till ersättning för den nedlagda odlingen, i likhet med hvad som gäller beträffande byggnaderna.

Utskottet har så utförligt refererat den till 1907 års lagutskotts utlåtande fogade redogörelsen för soldattorpen för att därigenom erhålla stöd för sin med motionärens öfverensstämmande uppfattning om att de med soldattorpens friköpande förbundna formaliteterna ofta äro för soldaterna af så invecklad och svårlöst beskaffenhet, att ett ingripande från statsmakternas sida för underlättande af friköpen synes synnerligen berättigadt. Visserligen må det erkännas, att de uppenbarligen största hindren för friköpandet undanröjts genom de på initiativ af 1907 års Riksdag vidtagna ändringarna i lagfarts- och inteckningslagarna samt i lagen om samäganderätt, åsyftande lättnader i fråga om soldattorps befriande från ansvar för inteckningar i stamhemmanet samt om rätt till försäljning af ett soldattorp, äfven om ej alla delägarne i torpet därtill gifva sitt samtycke.

Det vill också synas utskottet, som om man *i allmänhet* borde kunna förutsätta, att rotehållarna själfva ej skulle göra svårigheter vid försäljningen af torpet i ostyckadt skick till den f. d. soldaten. En klyfning af torpet med dess uppdelning på de olika rotehållarne bör nämligen i de allra flesta fall vara den ekonomiskt minst fördelaktiga utvägen. Där emot bör det kunna vara till direkt fördel för rotehållarna att genom torpets försäljning till soldaten erhålla möjlighet till arbetshjälp af denne, då nämligen torpen vanligen ej torde vara så stora, att de helt kräfva en mans arbete. Gifvetvis kunna emellertid äfven sådana fall förekomma, då rotehållarna af en eller annan anledning vägra soldaten rätt att köpa torpet, och det torde också, såsom motionären påpekat, förekomma

sådana fall, då en delägare begär laga delning af torpet för att få sin andel utbruten, hvarigenom den indelta soldatens förvärf af torpet oftast skulle bli af ringa värde.

De största svårigheterna för torpens friköpande torde emellertid, såsom af den ofvan meddelade redogörelsen framgår, vara de, som äro beroende af desammas kamerala natur. I de säkerligen ofta förekommande fall, då äganderätten antingen till hela torpet eller till enbart jorden, byggnaderna eller den verkställda odlingen kan vara tvifvelaktig, under de förhållanden vidare, att torpet helt eller delvis är beläget å krono-, härads- eller sockenallmänning, å boställsjord eller å egendom af fideikommissnatur kunna svårigheterna vid friköpandet säkerligen vara så stora, att soldaten själf utan statsmakternas bistånd omöjligen kan genomdrifva densamma. I dylika fall torde det kunna sättas i fråga, huruvida ej expropriationsförfarande bör kunna komma till användning.

Om antalet nu befintliga ryttare-, soldat- och båtsmanstorp, hvilka sålunda ännu bebos och brukas af indelt manskap, hafva från landtförvarsdepartementet lämnats uppgifter, hvilka meddelas i en vid motionen fogad tabell, till hvilken utskottet hänvisar. Af dessa uppgifter framgår, att antalet ännu effektiva rust- och rotehåll uppgå till omkring två tusen. Nu kan ifrågasättas, om bevarandet såsom egna hem af detta jämförelsevis ringa antal torp, hvilket antal dessutom säkerligen kommer att än mer minskas, innan några eventuella åtgärder från statens sida hinna vidtagas, verkligen bör påkalla något ingripande från statsmakternas sida.

Utskottet vill därvid på det bestämdaste framhålla, att det i dessa tider, då åtgärder för egnahemsrörelsens utvecklande och för skapande af nya egna hem stå på dagordningen och omfattas med det lifligaste intresse, måste vara af den allra största betydelse, om man genom lämpliga åtgärder kunde såsom egna hem bevara ett större antal af dessa 2,000 soldattorp. Det är också endast en enkel gärd af rättvisa och billighet mot de uttjanta soldaterna själfva, om de, i sin sträfvan att förvärfva som eget hem den torfva de i många år brukat, erhålla all den hjälp och det understöd, som statsmakterna kunna lämna.

Beträffande de åtgärder, som i nämnda syfte skulle kunna vidtagas, har motionären ansett, att staten bör uppdraga åt sakkunniga personer att fortast möjligt utreda antalet af indelta soldater, som vid afskedet vore villiga att förvärfva sina soldattorp, dessa torps kamerala natur, huru-

vida, därest torpen tillhörde enskilda, dessa voro villiga att på den fria öfverenskommelsens väg öfverlåta torpen och de närmare villkoren därför, samt i så fall tillika föranstalta om köpeafhandlingars upprättande, om egnahemslåns anskaffande, därest sådant vore nödigt, vidtagande af öfriga erforderliga laga åtgärder för soldattorpens lagfarande m. m. Därest godvillig öfverenskommelse mellan soldaterna samt rust- och rotehållarne icke kan träffas, torde böra tagas i öfvervägande, huruvida soldattorpen icke i detta fall böra göras till föremål för ett särskildt expropriationsförfarande.

Då det sålunda synes vara motionärens mening, att ett antal personer, möjligen en eller flera i hvarje län, skulle tillsättas för att handlägga de ärenden, som stå i samband med frågorna rörande soldattorpens friköpande, har utskottet, som funnit tillskapandet af ett alldeles särskildt organ blott för denna fråga vara en kanske alltför vidtgående åtgärd, sökt finna en utväg att med anlitan af redan befintliga tjänstemän utföra äfven här berörda åtgärd. Utskottet har därvid i första hand tänkt på de jordförmedlingsbyråer, till hvilkas upprättande genom hushållningssällskapen enligt 1911 års Riksdags beslut beviljades ett statsanslag af 20,000 kronor. Enligt kungl. kungörelsen den 27 oktober 1911 skall jordförmedlingsbyråns verksamhet »hufvudsakligen afse dels att insamla och bland allmänheten sprida uppgifter rörande till salu befintliga egnahemslägenheter, dels ock att lämna köpare af sådan lägenhet det bistånd vid köpets afslutande samt vid öfriga i samband därmed stående förhållanden, hvaraf han kan vara i behof. För sistnämnda ändamål skall hos byrån finnas anställd sakkunnig person med uppdrag, bland annat, att kostnadsfritt lämna spekulanten å egnahemslägenheter erforderliga upplysningar om villkoren och sättet för erhållande af egnahemslån äfvensom biträde med uppsättande af låneansökningar och köpehandlingar samt vid ordnande af in-tecknings- och lagfartsförhållanden m. m.»

Enligt hvad utskottet hos landtbruksstyrelsen inhämtat, hafva ännu blott ett fåtal hushållningssällskap inlämnat ansökningar om statsunderstöd för upprättande af jordförmedlingsbyråer. Det är dock att förmoda, att dylika byråer inom den närmaste tiden blifva upprättade hos flertalet eller samtliga hushållningssällskap. Om så sker, synes det utskottet, som om den hos jordförmedlingsbyrån anställda sakkunnige personen skulle kunna utföra äfven det arbete till hjälp vid soldattorpens friköpande, som motionären åsyftat, och som utskottet finner vara i högsta grad önskvärdt. I sådant fall torde dock Kungl. Maj:t behöfva utfärda särskildt åläggande härom för jordförmedlingsbyråerna, hvarjämte möjligen särskild ersättning

till den sakkunnige för det till soldaterna lämnade biståndet skulle kunna sättas i fråga.

Om det likväl skulle befinnas, antingen att jordförmedlingsbyråerna ej komma till stånd så snart, att deras hjälp i här förevarande afseende kan anlitas, eller att dessa byråer eljest skulle visa sig olämpliga till att handlägga frågorna rörande soldattorpens friköpande, vill utskottet betona nödvändigheten af att åtgärder på annat sätt, äfven genom särskildt tillsätta sakkunnige män, med det allra snaraste måtte vidtagas.

Beträffande de såväl administrativa som lagstiftningsåtgärder, som i vissa fall torde kunna ifrågasättas såsom nödvändiga, torde en närmare utredning därom vara af behovet påkallad, och bör den i sådant fall skyndsammast utföras.

På grund af hvad sålunda anförts, hemställer utskottet,

att Andra kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes fortast möjligt vidtaga erforderliga åtgärder för att tillmötesgå och underlätta det afgående indelta manskapets sträfvan att efter afsked ur krigstjänsten förvärfva deras innehafvande soldattorp såsom egna hem.

Stockholm den 24 februari 1912.

På utskottets vägnar:

W. BÄCKSTRÖM.

Reservationer

af herr Olsson i Åsen mot viss del af motiveringen, samt af herrar Holmdahl och Andersson i Hägelåkra, som anført:

Bland de åtgärder, motionären anser erforderliga för underlättandet af det afgående indelta manskapets sträfvan att efter afsked ur krigstjänsten förvärfva deras innehafvande soldattorp såsom eget hem, framhåller han i första hand utseendet af sakkunniga personer att förmedla öfverlåtelsen af dylika torp samt att lämna manskapet erforderligt biträde vid köpeafhandlingars upprättande, vid egnahemslåns anskaffande samt vid torpens lagfarande.

Vi tillåta oss emellertid fästa uppmärksamheten på att sistlidet års Riksdag på extra stat för år 1912 anvisat 20,000 kronor till anordnande genom rikets hushållningssällskap af jordförmedlingsbyråer till egnahemsrörelsen. Enligt kungl. kungörelsen den 27 oktober 1911 skola dessa byråers verksamhet hufvudsakligen afse dels att insamla och bland allmänheten sprida uppgifter rörande till salu befintliga egnahemslägenheter, dels ock lämna köpare af sådan lägenhet det bistånd vid köpets afslutande samt vid öfriga i samband därmed stående förhållanden, hvaraf han kan vara i behof. För sistnämnda ändamål skall hos byrån finnas anställd *sakkunnig person* med uppdrag bl. a. att *kostnadsfritt* lämna spekulanter å egnahemslägenheter erforderliga upplysningar om villkoren och sättet för erhållande af egnahemslån äfvensom biträde med uppsättande af låneansökningar och köpeafhandlingar samt vid ordnande af intecknings- och lagfartsförhållanden m. m.

I den mån sådana jordförmedlingsbyråer komma till stånd, blir ju tillfälle beredt jämväl för de afgående indelta soldaterna att erhålla den hjälp och det biträde, som motionären ansett dessa behöfva vid förvärfvandet af de utaf dem innehafda och brukade torpen. Att, såsom motionären ifrågasatt, utse särskilda sakkunniga, som skulle ha till uppgift att biträda allenast det indelta manskapet, kan väl under sådana förhållanden hvarken vara erforderligt eller lämpligt.

Såsom en ytterligare åtgärd för underlättande af det indelta manskapets sträfvan att förvärfva soldattorpen ifrågasätter motionären, att dessa göras till föremål för särskildt expropriationsförfarande i sådana fall, då godvillig öfverenskommelse mellan soldaterna samt rust- och rote-

hållarne icke kan träffas. Vi tillåta oss i detta afseende åberopa det principuttalande, som 1910 års lagutskott gjort beträffande ifrågasatt tvångsafföning af landtbönders, torpars m. fl. jordbruk på enskilda domäner. Utskottet framhåller, att expropriationsrätten är en rätt för undantagsfall, som enligt sin natur måste handhafvas med stor begränsning, samt att det med vår gällande rättsordning ej kan anses öfverensstämmande att, om vissa kategorier jordinnehafvare från egen eller samhällets synpunkt kunna anses mindre väl situerade än vissa andra kategorier, gifva expropriationsrätten såsom ett medel i händerna åt de förra för att komma i besittning af de senares egendom. Någon särskild anledning att beträffande det indelta manskapet frångå de principer, på hvilka vår nu gällande expropriationslagstiftning sålunda hvilar, torde under alla förhållanden icke föreligga.

I fråga om de soldattorp, som äro belägna å boställjord, å hemman under stadgad åborätt eller af fideikommissrätt eller å krono-, härads- eller sockenallmänningar har motionären icke lämnat någon närmare anvisning angående de åtgärder, som från statens sida borde vidtagas för att underlätta öfverlåtandet af dessa torp, utan allenast framhållit, att frågan kräver såväl administrativa som lagstiftningsåtgärder. Vi sakna därför anledning att därom vidare yttra oss, men vilja allenast framhålla, att de af motionären ifrågasatta lagstiftningsåtgärderna knappast kunna blifva för det indelta manskapet till någon nämnvärd nytta, enär, om minskningen af soldattorpen fortgår i samma proportion som under de senaste åren, det icke torde dröja mera än 2 à 3 år, innan de ännu återstående soldattorpen försvunnit.

På grund af hvad vi sålunda anfört, få vi hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon Andra kammarens åtgärd föranleda.